

A piece of cat

Door Linda Smit

Afbeelding op de omslag:

“Jong meisje dat rouwt om haar dode vogel”

Jean Baptiste Greuze

Circa 1760

Hij zal heersen over de vissen van de zee, over de vogels van de lucht, over de tamme dieren, over alle wilde beesten en over al het gedierte dat over de grond kruipt.¹

Inhoudsopgave

■ Voorwoord	Blz 9
■ Egyptische goden	Blz 10 t/m 17
■ Wild, bloeddorstig en hypocriet	Blz 18 t/m 25
■ Revolutionaire moederliefde	Blz 26 t/m 29
■ De goudvis in de blender	Blz 30 t/m 33
■ De kat van Tinkebell	Blz 34 t/m 39
■ De helicopterkat	Blz 40 t/m 43
■ Hippische oorlogsslachtoffers	Blz 44 t/m 47
■ Net als een paard	Blz 48 t/m 51
■ Bedolven door bijen	Blz 52 t/m 55
■ Conclusie/eindbeschouwing	Blz 56 t/m 67
■ Bronvermelding	Blz 68 t/m 70

De zwarte teksten in deze scriptie geven beschrijvingen en zijn vooral informatief.

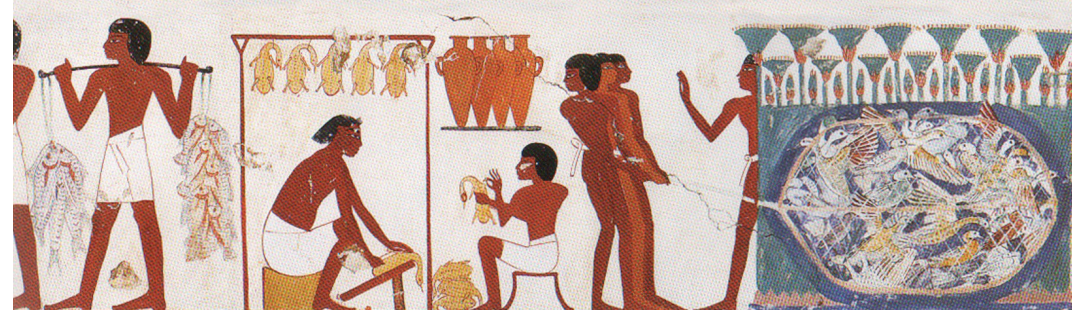
De grijze teksten zijn vaak een aanvulling op de zwarte teksten, maar geven vooral meer inzicht in mijn eigen mening, gedachtes of opvattingen.

Voorwoord

Ik hou van dieren. Ik vind dieren minstens even interessant als mensen. Ik maak op het moment voornamelijk werk met opgezette dieren. Daarvoor kwamen dieren ook altijd al direct of indirect terug in mijn werk. Reden genoeg voor mij om er een scriptie over te schrijven. Ik besloot mij te richten op de relatie tussen mensen en dieren in de kunst, maar soms ook buiten kunst om. (Daar ontkom ik niet aan om deze relaties beter te begrijpen) In mijn onderzoek kijk ik naar bestaande kunstwerken waar dieren in voorkomen, welke functie het dier daarin heeft en welke relaties er door deze werken zijn ontstaan.

Egyptische goden

Ooit werden dieren aanbeden als goden. Enkele duizenden jaren voor Christus kende Egypte een godsdienst waarin meerdere goden een rol speelden. Veel van deze goden hadden meerdere gedaantes waarvan de meeste geassocieerd werden met een specifiek dier. Een voorbeeld is Anoebis de god van de balsemers en gids van de doden. Deze god had de kop van een jakhals of werd in zijn geheel afgebeeld als jakhals. De balsemers in de mensenmaatschappij droegen

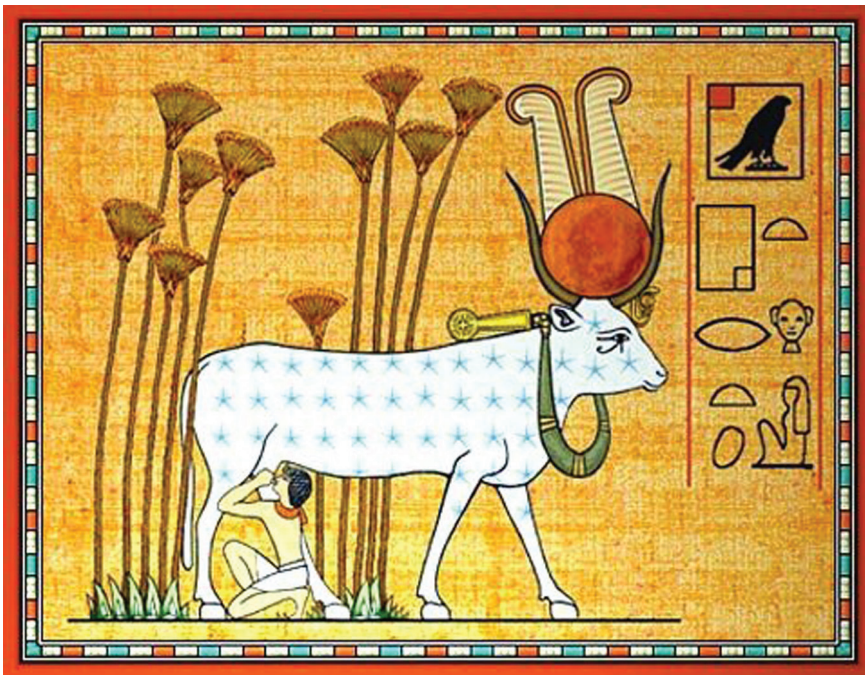

Dieren gaan als voedsel mee naar het hiernamaals.

tijdens hun werk een masker met de kop van een jakhals. Voor Egyptische goden en godinnen die dierlijke verschijningsvormen hadden geld dat ze meestal werden afgebeeld met een menselijk lichaam en met de kop van het genoemde dier, maar ze werden ook in zijn geheel als dier afgebeeld of bijna geheel menselijk met alleen enkele dierlijke lichaamsdelen als oren, vleugels of hoorns, zoals bijvoorbeeld de godin Hathor die vaak werd afgebeeld als een vrouw met koeienoren. Deze goden, al dan niet in hun dierlijke gedaante werden veelvuldig afgebeeld op graven, tempels, gebruiksvoorwerpen en amuletten.

In het schrift kwamen dieren ook veelvuldig terug. Veel hiërogliefen hadden dierentekens. Deze konden staan voor een klank, zelfstandig naamwoord, plaats of begrip.

Net als mensen werden ook dieren gemummificeerd. Er zijn mummies gevonden van katten, krokodillen, slangen, muizen, vissen, ibissen, lammeren en vele andere dieren. Mensen werden gemummificeerd zodat hun lichaam in het hiernamaals bleef bestaan. Voor dieren waren er andere

De godin Hathor die de jonge farao voedt met haar melk.

redenen. Ze waren offers voor de goden, gingen mee in het hiernamaals als voedsel voor de overledene of het dier werd als huisdier uit liefde gemummificeerd.

De dieren die als offer dienden waren als mummie te koop. Mensen die een tempel bezochten kochten dan een mummie en offerden in de hoop dat hun gebeden verhoord werden of om een god gunstig te stemmen. Op het tempel terrein werden dieren speciaal gefokt om gemummificeerd te worden. Er werd in de regel gewacht tot ze een natuurlijke dood stierven. Soms werd de vraag echter te groot. Dan werden de dieren wel voortijdig gedood. Er zijn ook mummies gevonden die er uitzien als een mummie, maar in werkelijkheid alleen zand bevat. Was dat een gevolg van een te hoge vraag naar dieren of was er sprake van bedrog om op een gemakkelijke manier om geld te verdienen? Dat er qua dier mummies zo wie zo sprake was van een commerciële markt is waarschijnlijk daar er mummies waren met prachtige windsels en met de meest exotische, exclusieve ingrediënten zoals mirre. Dat moeten dure mummies geweest zijn. Ook heilige dieren werden gemummificeerd. Dit zijn bepaalde diersoorten die verbonden waren aan goden of godinnen. De dieren werden bij een tempel verzorgd en na hun natuurlijke dood gemummificeerd. Dat sommige dieren na hun dood een ware VIP behandeling kregen staat vast. Het lijkt erop dat sommige dieren met meer zorg gemummificeerd werden dan mensen uit de arbeiders kringen. Er is echter wel een verschil. De procedure voor mensen en dieren verschilde. De rouw bij mensen duurde zeventig dagen. Bij dieren was dat tot zover bekend niet het geval. Ook zitten de organen van

Mummie van een baviaan.

Mummie van een kat.

Mummie van een krokodil.

Dieren in het schrift.

Na de dood werd het hart van de overledene gewogen. Was deze te licht of te zwaar, dan werd deze verslonden door een monster die deels nijlpaard, krokodil en luipaard was.

dier mummies vaak nog in het lichaam terwijl deze bij mensen verwijderd werden. Het is gebleken dat het merendeel van de Egyptische dier mummies zijn niet heilig zijn. Hoewel de oude Egyptenaren geloofde dat sommige dieren directe reïncarnaties waren van goden waren niet alle exemplaren van de soort per definitie heilig. De meeste dier mummies die zijn gemaakt zijn van gewone dieren.

Hoe mensen tegen echte dieren in het dagelijks leven aankeken lag erg aan de associatie die mensen hadden bij diens eigenschappen en hoe deze pasten bij de religie. Dieren die een rechtstreekse vertegenwoordiging waren van een populaire god of godin werden als heilig beschouwd en werden met respect en voorzichtigheid behandeld. Waar het andere dieren betreft zit er in de interpretatie soms enige tegenstrijdigheid. Varkens en zwijnen werden

bijvoorbeeld als onrein beschouwd. Hun vraatzucht werd gezien als een slechte eigenschap en volgens het dodenboek zou de slechte god Seth zich kunnen veranderen in een zwarte beer (mannelijk varken) een varken werd daarom beschouwd als een slecht dier, echter de hemelgodin Noet zou beschreven worden als een moederzwijn dat haar biggen (de wereld) opeet en ze in de vorm van een nieuwe dag weer opnieuw baart. Daarom waren er ook varkens amuletten als teken van oneindigheid en eeuwig leven.

De gazelle had in opper-Egypte een heilige status vanwege zijn gratie en snelheid. De bewoners van neder-Egypte waren niet vertrouwd met wilde gazelles en werden omdat ze leefden in onherbergzame woestijn (het leefgebied van Seth) beschouwd als een gedaante van Seth.

Ezels werden ook vergeleken met Seth. Volgens de mythologie stelden zevenenzeventig ezels zich op om de opgang van de zon te verhinderen. Ezels waren daarom geen geliefde dieren. Volgens de mythe bewaakte demonen met ezelkoppen de poorten naar de onderwereld. Ter gelegenheid van het osirisfeest werd een ezel ritueel met een lans doorboord om de vernietigende kracht van Seth te breken.

Vanaf zo'n 2000 v.C. werden katten gehouden als huisdier en werden zeer gewaardeerd vanwege hun jacht op muizen en ratten waardoor graanvoorraden op peil en gezond bleven. Katten werden ook geassocieerd met de godin Bastet. Hierdoor werd de kat beschouwd als heilig dier. Op het mishandelen en opzettelijk doden van een kat stond een zware straf.

Een masker in de vorm van een jakhalskop (de trekken van de god Anoebis,) die de balsemers droegen tijdens het beoefenen van hun werk.

De jakhals was niet geliefd omdat ze aan graven krabden. Ze werden in zekere zin ook gevreesd omdat ze vooral 's nachts rondscharrelden, wat zorgde voor duistere associaties. Bestrijding bleek niet haalbaar, dus besloten de Egyptenaren in plaats daarvan de jakhals gunstig te stemmen en hem een taak te geven als beschermer van de doden.

Een jakhals in zijn rol als beschermer van de doden.

Dieren in sterrenbeelden.

Wild, bloeddorstig en hypocriet

Drie maal een beeldende uiting van de fabel van de ooievaar en de vos.

In de christelijke middeleeuwen kregen dieren in de kunst voornamelijk een morele functie. Als er dieren verschenen in de beeldende kunst had dat voornamelijk te maken met hoe mensen geacht werden zich te gedragen. Dieren werden geassocieerd met bepaalde eigenschappen. Deze hadden meestal te maken met menselijke zwaktes, valkuilen en verleiding. Veel dieren stonden voor tegenovergestelde eigenschappen. De hond trouw, maar ook vals. De zwaan rein maar bedrieglijk. Eigenschappen of zondes konden door verschillende dieren worden uitgedrukt. Er bestonden vele fabels waarin dieren een rol speelden om mensen iets bij te brengen of na te laten denken over hun handelen. Deze fabels kwamen ook terug in de beeldende kunst. Een voorbeeld van zo'n fabel is dit fragment uit Aesopus:

Op een dag nodigt de vos de ooievaar uit. Hij serveert het eten in brede, platte schalen zodat de ooievaar er niet goed bij kan en hongerig naar huis gaat. Vervolgens nodigt de ooievaar de vos uit. Hij serveert het eten in lange, dunne kruiken zodat de vos er niet bij kan en hongerig naar huis gaat. Moraal van het verhaal: Daar waar

kwaad met kwaad wordt bestrijd zijn er alleen maar verliezers.

Gelovigen werden gezien als een kudde schapen en Christus als herder die de mensen leidde. Deze vergelijking betekende een hardnekkige imagoschade voor de wolf die erom bekend stond wel een schaapje te lusten. Die werd daarom gezien als een monster, een toonbeeld van vraatzucht en wreedheid, het kwaad die de kudde van de gelovige bedreigt. De vos werd gezien als een sluw en bedrieglijk dier.

De zwaan wordt al sinds de oudheid geassocieerd met muziek en (vanwege zijn witte verenkleed) als symbool voor de dag, in tegenstelling tot de kraai die symbool staat voor de nacht. De zwaan komt ook wel eens negatief voor, want zijn veren zijn wit, maar zijn vlees zou zwart zijn. Daarom is hij ook symbool voor hypocrisie. De pauw wordt vanaf het vroege christendom een positieve betekenis meegegeven. Men dacht dat de pauw elke herfst zijn pennen verloor en dat

In de middeleeuwen waren wolven nog zeer wijdverspreid over Europa. In deze tijd werden de gelovigen gezien als een kudde schapen en de wolf als het monster die altijd op de loer lag om de gelovigen te verslinden. In het Europa van de 15e tot de 17e eeuw geloofde mensen bovendien in het bestaan van weerwolven die mensen aanvielen. De wolf hield hier een slecht, bloeddorstig imago aan over en werd als schadelijk dier fanatiek bestreden. Anno 2013 heeft de wolf nog altijd een slecht imago bij westerlingen en hebben de christelijke denkbeelden een collectieve plek in het geheugen. Zijn slechte rol in sprookjes als Roodkapje, de wolf en de zeven geitjes en de wolf en de drie biggetjes helpt hem daar niet bij en zorgde ervoor dat zijn populatie sterk afnam.

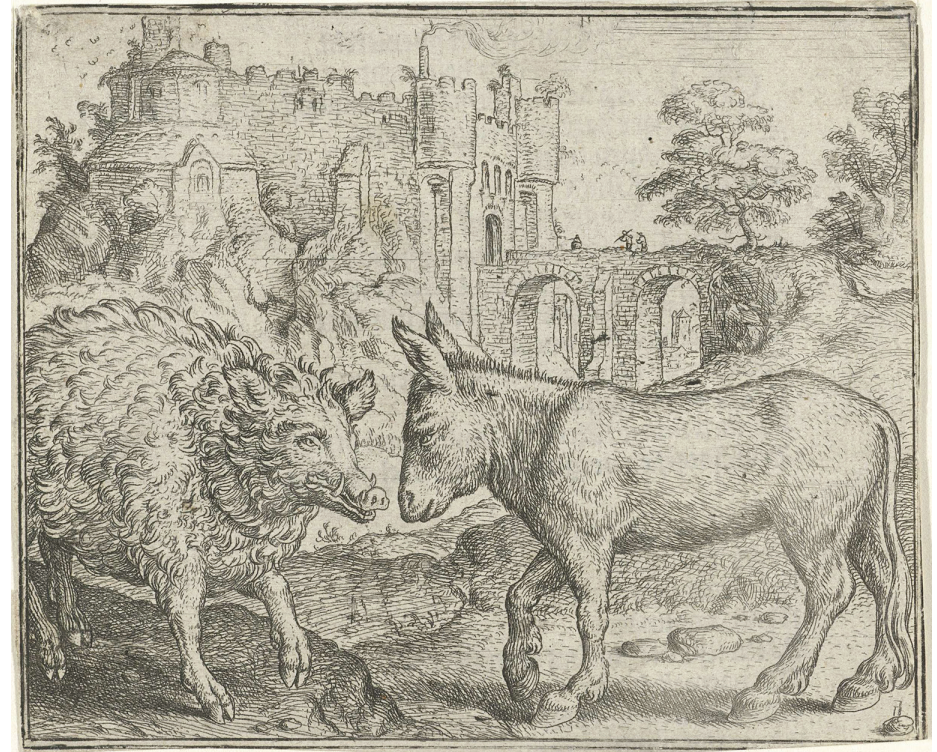
Illustratie boven: Uitsnede van de fabel van de wolf en de geit. Ets uit 1675 door Marcus Geeraerts.

deze elke lente weer aangroeide. Zo werd hij een symbool voor wedergeboorte. Hij was ook het symbool voor ijdellijkheid. Zijn lelijke poten passen alleen niet bij zijn mooie uiterlijk. De boodschap voor de mens was dat hij genoeg mag scheppen in wat hij heeft bereikt, maar altijd zijn tekortkomingen voor ogen moet houden.

In het bestiarium, een van de belangrijkste dierboeken uit de middeleeuwen, wordt een algemene definitie gegeven van het begrip dier: *“Ze worden dieren genoemd omwille van het geweld waarmee ze boos zijn en ze gekend zijn als ‘wild’ (ferus),*

Een uiting waarin de sluwheid van de vos wordt benadrukt. Hij gaat liggen en doet of hij dood is. Als er vogels om hem heen komen vliegen, dan grijpt hij ze snel.

De fabel van het zwijn en de ezel. Het zwijn doet flink zijn best om de ezel te beledigen, maar die reageert niet omdat die dat beneden zijn stand vind. Ets uit 1567 door Marcus Geeraerts.

omdat ze van nature uit gewend zijn aan de vrijheid en omdat ze beheert worden (fernatur) door hun eigen wensen. Ze dwalen hier en daar, gedragen zich vrij en ze gaan overal waar ze wensen te gaan.” Een van de meest invloedrijke filosofen en theologen uit de middeleeuwen, Thomas van Aquino (1225-1274) stelde dat ‘wreedheid’ en ‘ruwheid’ hun namen ontleenden aan de gelijkenis met wilde dieren die werden beschreven als wreed. Hij concludeerde hieruit dat mensen die dergelijke gedragingen vertoonden dierlijk waren. Er was wel een verschil

Een plafondschildering van de schepping van de dieren op de vijfde dag. *“The creation of animals”*, fresco Città del Vaticano-Palazzi Pontificii.

Adam en Eva in het paradijs vlak voor de zondeval. Bovenin de tak zit de slang die Eva verleidde om de appel van de boom der kennis te plukken. Door Peter Paul Rubens en Jan Breughel de Oude 1615.

volgens middeleeuwse opvattingen. Bij menselijke wreedheid kwam er een doel en een motief bij kijken. Menselijk was ‘logisch’ en ‘rationeel’. Dierlijk geweld ‘irrationeel.’ Er bestond onder middeleeuwers een grote angst om door een roofdier opgegeten te worden. Dit omdat dit een dood betekende zonder verlossing. De poort van de hel werd dan ook soms afgebeeld als een allesverslindende bek. Er waren geen dieren in het paradijs van het hiernamaals volgens van Aquino. De verlost mens had immers geen kleding of voedsel meer nodig, dus dieren waren overbodig. Daarnaast hadden dieren geen verstand, vrije wil of ziel en zijn dus niet geschapen naar Gods evenbeeld. God had de mens geschapen als heerser over alle dieren. Dieren zouden aan mensen toebehoren en mensen konden ermee doen wat ze wilden. Deze opvatting verwijst naar het volgende bijbel citaat:

“Hij zal heersen over de vissen van de zee, over de vogels van de lucht, over de tamme dieren, over alle wilde beesten en over al het gedierte dat over de grond kruipt.”

In de oudheid werden dieren gelijk gesteld aan mensen en soms zelfs erboven, maar deze opvattingen werden in de middeleeuwen beschouwd als heidense opvattingen. Opvallend is dat dieren wel verantwoordelijk werden gesteld voor hun daden. Er zijn gevallen bekend van gerechtelijke vervolging van dieren in verband met ‘heksenkunsten.’ Nu was het zo dat een bekentenis altijd leidde tot een zware straf, maar daar was bij dieren natuurlijk geen sprake van. Helaas betekende zwijgen dat de duivel je kracht gaf en je influisterde om te zwijgen. Dat betekende automatisch ook

schuld en was het dier alsnog de pineut. In de 12de eeuw begonnen de opvattingen omtrent dieren langzaam aan wat te veranderen en in de 13de eeuw, de late middeleeuwen erkende men dat mensen en dieren psychische en fysieke kenmerken gemeen hadden.

Fabel van de pauw en de nachtegaal. Een pauw beklagt zich bij Juno omdat hij wel mooi is, maar niet kan zingen. Hij is jaloers op de zangstem van de nachtegaal. Juno antwoordt hem dat men niet alles kunt hebben in het leven. Je moet de gaven gebruiken die je gekregen hebt. Ets, handgekleurd en gehoogd met goud. Door Marcus Gheeraerts, Brugge 1567.

Citaten en verwijzingen naar filosofen uit dit hoofdstuk zijn afkomstig uit de scriptie van Danielle Frenken van de Hogeschool van de kunsten Utrecht uit 2012 met de titel "Vuile apen, wilde leeuwen, monsterlijke centauren en angstbazen," "dieren en hun symboliek in de middeleeuwse en hedendaagse kunst."

Revolutionaire moederliefde

Dit schilderij van een moederhond die haar puppy's zoogt genaamd "hond met jongen" sneed in 1753 een nieuw onderwerp aan. Dit werk is geschilderd door Jean-Baptiste Oudry in 1752. Deze was een gevestigd hofschilder die zich had gespecialiseerd in dieren. Hij schilderde voornamelijk exotische dieren en jachttaferelen. Tijdens de Parijse salon van 1753 waren er voor het eerst honderden kunstwerken tegelijkertijd getoond. Dat maakte het tot een belangrijke culturele gebeurtenis. Het lijkt erop dat de grote filosofen van verlichting dit schilderij als beste hadden uitgeroepen. Toch werd het pas echt een succes toen het aangekocht werd door de jonge baron d' Holbach. Vanaf dat moment had iedereen het over het schilderij. Thuis ontving hij de Parijse elite. Deze boden hem het dubbele van wat hij had betaald. D'Holbach vroeg aan Oudry of hij het schilderij mocht doorverkopen en Oudry zou dan meedelen in de winst. Oudry ging daar niet mee akkoord. Hij wilde dat zijn beste werk in het bezit bleef van iemand die zijn werk echt kon waarderen.

De Franse filosoof René Descartes was van mening dat dieren gelijk zijn aan machines. Ze kunnen niet praten en daardoor zouden ze geen gevoelens en geen ziel hebben. 100 jaar naar zijn dood waren deze opvattingen nog altijd gangbaar. Allerlei vormen van dierenmishandeling waren toen niet ongebruikelijk en werden door deze opvattingen

"Hond met jongen" door Jean-Baptiste Oudry, 1752.

zelfs min of meer gerechtvaardigd. Er waren toen ook al mensen die het niet met Descartes eens waren, maar pas veel later werd zo'n mening publiekelijk geuit. Toen was het moment gekomen om dierenmishandeling aan te kaarten. De intimiteit van dit werk week af van Oudry's gebruikelijke thema en van de gangbare gedachtegang. De ogen van Oudry's hond zijn iets wat wezenloos, maar de teef ziet er wel uit als een wezen met een eigen wil en gevoelens. Dit schilderij werd gezien als een manifest voor wie gelooft in de dierenziel en het publiek bewonderde het als het eerste werk waarin moederliefde in de dierenwereld werd uitgedrukt. Voor zover bekend was dat de nog nooit in de kunstgeschiedenis voorgekomen. Sommigen vergeleken het tafereel zelfs met de geboorte van Christus, onder andere door de stalachtige omgeving en het bedje van stro. De eigenaar van het schilderij, D'Holbach ontwikkelde zich later tot een van de meest fanatieke tegenstanders van de geestelijkheid. Hoewel hij mensen in een andere categorie plaatste dan dieren benadrukte hij dat niet alleen mensen een vrije wil hebben. Het schilderij was mogelijk voor hem een inspiratiebron voor een denkwijze die later zou leiden tot de Franse revolutie.¹

¹ Bovenstaande tekst uit dit hoofdstuk is een bewerkte en ingekorte versie van de tekst die te vinden is op pagina 47 van het boek "Beestachtig mooi," "kijken naar dieren 1750-1900" door Louise Lippincott en Andreas Blübm.

De goudvis in de blender

Er zwemmen levende goudvissen in Moulinex blenders van het model Optiblend 2000 in het Trapholt-museum voor moderne kunst. Een vis per blender, tien stuks. Deze vormen samen de installatie “Eyegoblack.” Bezoekers hebben de mogelijkheid om de blender aan te zetten en de vis te pureren of niet. Het was tweemaal ook daadwerkelijk gebeurd. Niet door nieuwsgierige kinderen, maar door volwassenen.

De Deense dierenbescherming kon dit kunstwerk niet waarderen en schakelde de politie in. Deze droeg de directeur van het museum op om de stroom naar de blenders uit te schakelen. De museumdirecteur weigerde. Hij gaf aan dat het voor het kunstwerk essentieel was dat de blenders daadwerkelijk zouden werken omdat anders het concept verloren zou gaan. Hij weigerde ook de boete te betalen van 300 euro. Volgens de museumdirecteur ging artistieke vrijheid van de kunstenaar boven dierenbescherming. Het kwam tot een rechtszaak. De kunstenaar Marco Evaristti legde uit tegenover de rechtbank dat zijn kunstwerk zijn beeld was van een meedogenloze wereld die bevolkt wordt door voyeurs, sadisten en moralisten. *“De voyeurs kijken toe, de sadisten doden en de groep moralisten die klaar staan met een opgeheven vinger is het grootst”*¹ Een monteur van Moulinex moest erbij komen. Deze ging na hoe snel het blenden ging en hoeveel pijn de vis hierdoor zou lijden. Deze kwam tot de conclusie dat de bladen zo

“Eyegoblack”, de installatie van Marco Evaristti, 2000.

snel rondraaiden dat het nog geen seconde duurde voordat de vis was veranderd in vissenpuree.

De rechtbank oordeelde op basis van de argumenten dat het kunstwerk niet verboden werd en getoond mocht worden in het museum.

De vis in de blender is een van de werken waarvan ik zou willen dat ik het zelf had bedacht. Het is geen sadistisch werk, maar het provoceert de sadistische neigingen die in ieder mens aanwezig zijn. Het feit dat je als bezoeker de keuze hebt om te doden of niet is naar mijn idee de kracht van dit werk. Dit omdat het je forceert om een keuze te maken en je eigen sadistische neigingen te voelen. Hierdoor werkt dit werk als een hele confronterende spiegel en dat vind ik knap. Jong, oud, man, vrouw iedereen die dit werk aanschouwt moet voor zichzelf een keuze maken en stelt zichzelf die ene vraag “doe ik het?” Er zijn twee mogelijkheden betreft degenen die de blender in werking hadden gezet. Of ze wisten wat ze deden of het was een reactie vanuit de gedachte “is dit echt?” om te testen of er iets zou gebeuren of niet. In het laatste geval is het interessant omdat het inwerkt op je gevolgen van je daden, je geweten en de last van schuld die je mee moet nemen. In het eerste geval is het interessant omdat het de diepste lagen in je persoonlijkheid vindt die normaal verborgen blijven. Dit werk maakt je dader, getuige of medeplichtige. Sadisme is geen fraaie of sociaal geaccepteerde eigenschap, maar het feit dat er daadwerkelijk vissensoep werd gemaakt

toont aan dat de drang om de doden simpelweg omdat het kan kennelijk soms onweerstaanbaar is.

De rol van het dier in dit werk is als een spiegel. Een waarop we onze eigen gevoelens van schuld, onschuld, mededogen en sadisme op projecteren.

¹ *Trouw online, artikel “Goudvissen in de blender mag in Denemarken” door Petra Sjouwerman vrijdag 23 november 2012.*

De kat van Tinkebell

In 2004 draaide Tinkebell (Katinka Simonse) haar twee jaar oude kat Pinkeltje (naar eigen zeggen) eigenhandig de nek om. Dit omdat deze volgens haar depressief was. Ze maakte een handtas van de kat. Dit project onder de naam “My dearest cat Pinkeltje” maakte ze omdat ze de productieprocessen dichter bij elkaar wilde brengen omdat mensen naar haar idee niet meer wisten waar hun spullen vandaan komen. Ze heeft haar kat zelf gevild en de huid is schoongemaakt door een preparateur.

Ze zegt over de manier waarop de kat aan zijn einde kwam het volgende: *“Ik had mijn kat ook een spuitje kunnen laten geven bij de dierenarts, maar ik besloot het zelf te doen. Volgens de wet mag je je eigen dier doden mits op humane wijze. Ik had van tevoren opgezocht wat de snelste en minst pijnlijke manier was. Een tas of schoenen van leer hebben we allemaal wel. Het is heel normaal om daar dieren voor te doden. Totdat het je eigen dier is. Totdat je het zelf doet.”*¹

Een andere reden voor haar om dit werk te maken was om een discussie op gang te brengen over het dubbel moraal dat mensen hebben tegenover dieren in de vleesindustrie tegenover huisdieren. Ze zegt hierover: *“Je kunt kiezen hoe je wilt leven. Toch leven we allemaal op ongeveer dezelfde manier. Dat is gemakkelijk. Dat is de norm. Het zou beter zijn voor de wereld als we bewust zouden kiezen voor de stappen die we nemen.”* Over de reacties op haar werk zegt ze het volgende: *“Het is alsof je een steentje in het water gooit, dan krijg je kringen. De kattentas is zo’n steentje. Daarover werden Kamervragen gesteld, de tas kwam*

“My dearest cat Pinkeltje” door Tinkebell, 2004.

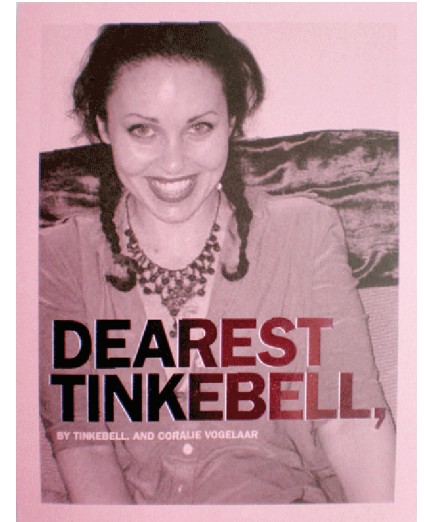
wereldwijd in het nieuws. Ik heb aanleiding gegeven om ergens over te praten, om over na te denken en ik kijk vervolgens hoe anderen reageren.”²

De verontwaardiging die alom was losgebarsten door haar kattenhandtas werd in 2009 onderdeel van haar werk. Ze verzamelde alle bedreigingen en haatmails tussen 2004 en 2008 die met duizenden tegelijk binnenkwamen. Ze gaf deze hele verzameling uit als boek onder de naam “dearest Tinkebell” inclusief foto’s en gegevens van de afzenders. Ze maakte het boek in samenwerking met een andere Nederlandse kunstenaar Coralie Vogelaar. Deze wist de bron van de mails terug te vinden. Het grootste deel van de haatmails kwam uit de VS. Verder zijn er reacties uit Nederland, België, Frankrijk, Rusland, UK, Spanje en Brazilië.

Ze is zich ervan bewust dat het strafbaar is om de persoonsgegevens vrij te geven, maar als iemand haar wil aanklagen voor schending van privacy, dan klaagt zij diegene aan voor bedreiging. Uiteindelijk heeft niemand aangifte gedaan.

Qua relatie met dieren verwijst dit werk naar het dier in de consumptiemaatschappij en hoe het dier zelf geconsumeerd wordt. Het tracht een discussie te ontlokken over de verschillende normen die mensen er op nahouden ten aanzien van dieren. Mensen worden enorm verontwaardigd over een kat die in een handtas veranderd, er worden Kamervragen over gesteld, maar iedereen vind het dood-

normaal dat er elke dag duizenden kippen, koeien en varkens worden gedood omdat mensen vlees zo lekker vinden. Ik denk echter wel dat deze discussie al snel gevoerd word daar waar dieren op een provocerende manier gebruikt worden in kunst. Dat was ook het geval met Tinkebell. Bij haar kan dat alleen niet missen omdat ze het dubbele moraal steeds letterlijk herhaald als ze spreekt over haar kunst. Bovendien pakt ze het wel erg letterlijk aan. In een ander kunstproject van Tinkebell, ‘Save the males’ dreigde ze levende kuikentjes in de versnipperaar te gooien. Dit om de aandacht te vestigen op wat de bio-industrie doet met mannelijke kuikens. Voor een ander kunstwerk genaamd “Save the pets” liet ze vele hamsters in plastic ballen rondlopen. Dit om duidelijk te maken hoe mensen met hun eigen huisdieren omgaan. Met iets provocerends is aandacht gegarandeerd. Dat is het steentje waar ze eerder over sprak. Ik zie Tinkebell als een activiste die kunst gebruikt om haar punt te maken. Je zou kunnen zeggen dat het dier in dit werk een rol vervult om reacties van verontwaardiging te ontlokken om mensen bewust te maken van haar wereldbeeld.

Cover van het boek “Dearest Tinkebell” 2009.

Een rode draad daarin is het min of meer nabootsen van een situatie (die over het algemeen sociaal geaccepteerd is) op een provocerende, niet-geaccepteerde manier. Ik vind het kunstwerk “Dearest Tinkebell” veel interessanter dan de kattentas zelf. Het laat heel goed de hypocrisie zijn waar veel mensen onder lijden. Dit boek geeft een veel beter beeld van het dubbele moraal dan het object zelf. Ook heel interessant is om te zien hoe schijnbaar keurige, rustige mensen transformeren tot een soort hooligan met reacties als *“You are a stupid whore!! You are a crazyass bitch!! The cats are smarter than you!!! You’re discusting!!!”*³ wanneer ze zich anoniem wanen op internet. Sommigen geven zelfs suggesties voor nieuwe kunstwerken: *“Why don’t you kill your mother and make a purse out of her?”*⁴ en *“perhaps you could do a purse out of your ass!”*⁵

¹ *Quest psychologie nummer 4 2012, interview met Tinkebell “De grenzen van Tinkebell” door Paul Serail blz 66 en 68.*

² *Quest psychologie nummer 4 2012, interview met Tinkebell “De grenzen van Tinkebell” door Paul Serail blz 68 en 69.*

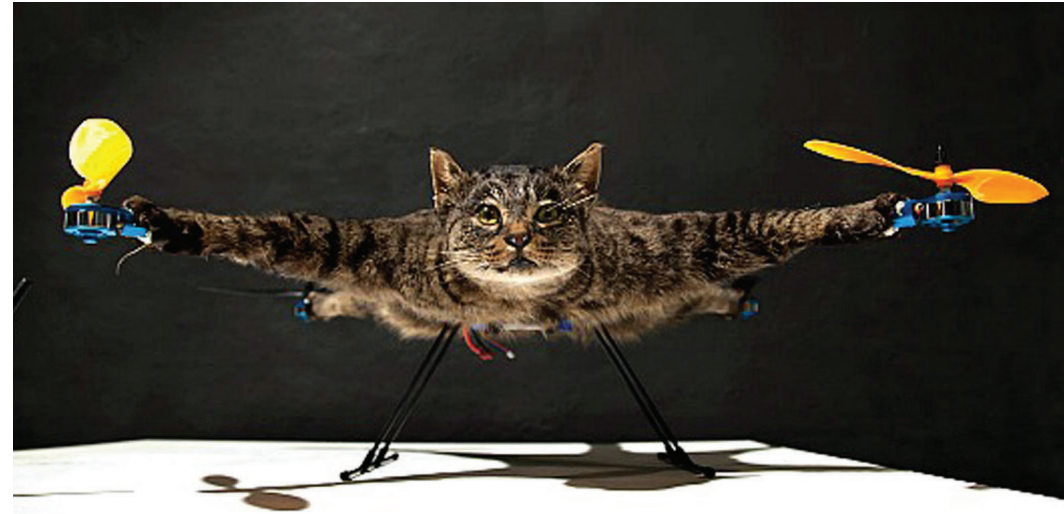
³ *“Dearest Tinkebell” door Tinkebell and Coralie Vogelaar 2009 blz 488.*

^{4&5} *www.parool.nl artikel “Dear Tinkebell, ik hoop dat je sterft” door Patrick Meersboek 20-05-2009.*

De helicopterkat

Zijn lichaam lag 6 maanden in een vriezer voordat Bart Jansen emotioneel klaar was om iets te doen met het lichaam van zijn kat Orville die was doodgereden door een auto. Na zijn periode van rouw liet hij de kat opzetten en maakte hij propellers aan de poten en een op afstand bestuurbare motor in de buik. Zo maakte hij een 'helicopterkat, half machine, half dier. Er staan filmpjes op youtube van de eerste en latere vluchten van Orville. Het werk met de naam Orvillecopter werd tentoongesteld in de KunstRai waar hij met een afstandsbediening de kat liet vliegen. Het werk heeft later andere propellers gekregen zodat hij stabiel en hoger kon vliegen. Jansen zegt over zijn kunstwerk: *"Binnenkort vliegt hij met de vogels, dat is het hoogste doel dat een kat maar kan bereiken. Hij hield zoveel van vogels."*¹ De kat was vernoemd naar Orville Wright, helft van de gebroeders (Orville en Wilbur) Wright, de luchtvaartpioniers. Orville de kat heeft overigens ook nog een broer, Wilbur die nog leeft.

Een huisdier is veranderd in speelgoed. Het was een dier met een duidelijke identiteit en afkomst, versterkt door het feit dat Jansen letterlijk verteld over wie zijn kat was en hoe hij aan zijn einde gekomen was. Ook het feit dat de titel van het werk verwijst naar de identiteit van de kat haalt het dier uit de anonimiteit. Toch heb ik de indruk dat hij de kat gebruikte omdat dat simpelweg voor handen was. Hoewel een kat een goede maat heeft voor dit vliegproject heb ik de

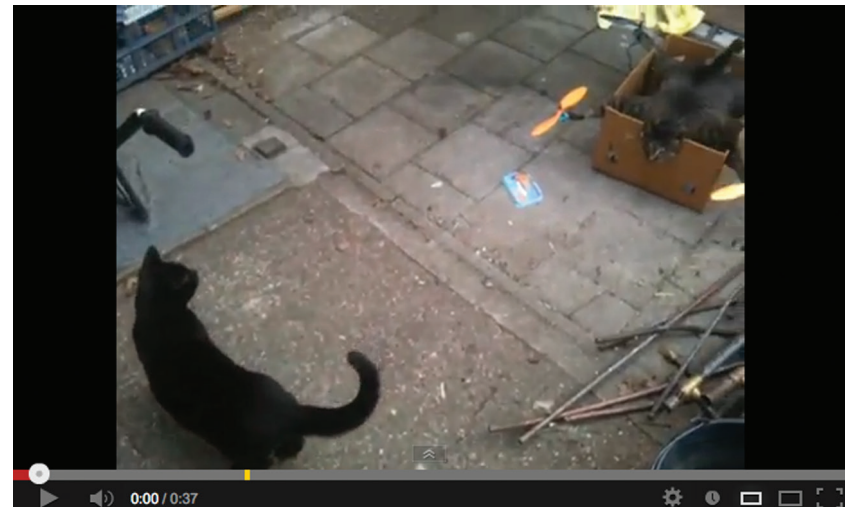
"Orvillecopter", door Bart Jansen 2012.

indruk dat het qua concept net zo goed een willekeurig ander dier zou kunnen zijn. Het zou in theorie naar mijn idee ook heel goed een dood mens kunnen zijn, maar dat zou dan weer sociaal ongeaccepteerd zijn en strafbaar waarschijnlijk. In de andere werken die ik beschrijf hebben de dieren meestal een duidelijke functie als dier, maar bij dit werk heb ik dat gevoel minder. Er zit wel een soort logica in dat de kat die vernoemd werd naar een luchtvaartpionier daadwerkelijk zelf de lucht in ging, dus ik kan volgen waarom hij besloot om dit werk te maken, maar voor mij heeft het los van deze achtergrond geen artistieke waarde om zijn eigen kat te gebruiken. Ik krijg de indruk dat hij het heeft gedaan simpelweg omdat het kan. Het heeft wel

iets zorgzaams, een soort jongensdroom die hij laat door beleven in zijn overleden kat. Een beetje op de manier zoals kinderen ook tegen dieren aankijken en denken dat dieren dezelfde dingen leuk vinden als zichzelf.

Een filmpje op YouTube van Orville zijn eerste vlucht.

Een filmpje op YouTube van Wilbur die kijkt naar Orville.

¹ www.dailymail.co.uk artikel "Cats away!" door Suzannah Hills 4 juni 2012.

Hippische oorlogsslachtoffers

Haar levensgrote paarden komen, hoewel realistisch gemaakt bijzonder vervreemdend over. Ze liggen in verwrongen posities en lijken pijn uit te stralen. Soms liggen ze op schagen, soms op de grond, maar in alle gevallen liggen ze. Ze zijn overtrokken door echte aan elkaar genaaide paardenvacht, manen en staart, doch zien er verminkt uit. Hun vacht is soms doorgetrokken naar plaatsen waar het niet hoort over hun gehele lichaam, gepositioneerd in houdingen die fysiek niet mogelijk zijn, dan wel houdingen waarbij het paard met zichzelf lijkt te worstelen. Soms missen er ledematen, hun ogen zijn niet meer zichtbaar en in sommige gevallen heeft het hoofd zijn natuurlijke vorm verloren. Sommigen zijn omwikkeld met een deken of er puilt een deken uit de buik. Voor de Bruycke staan de dekens symbool voor zowel, verstikking als geborgenheid en verwijzen naar de dekens waarin de oorlogsslachtoffers gehuld werden. De installatie 'Flanders Fields' is geïnspireerd op foto's van slachtoffers van de eerste wereldoorlog en vormt ook een herdenkingsmonument. Het werk werd voor de eerste keer vertoond in het oorlogsmuseum Flander Fields in Ieper in 2000.

"Flandersfields," een installatie van Berline de Bruyckere 2000.

Hier vervult het dier een symbolische functie. De Bruyckere gebruikt weliswaar dieren en het zijn overduidelijk paarden, doch er wordt niet verwezen naar hun dier-zijn of hun plek als dier in de mensenmaatschappij. De dieren verwijzen naar een hele andere thematiek (lijden, wanhoop, dood, verminkt zijn) die losstaat van hun dier-zijn. Wel is gebruik gemaakt van de eigenschappen die paarden hebben, kracht en schoonheid. Een paard is een indrukwekkend dier, maar Belinda heeft ze zeer kwetsbaar en treurig gemaakt. De kracht is hun ontnomen, maar hun schoonheid is nog altijd zichtbaar. Dat versterkt hun slachtoffers zijn.

Net als een paard

Na zichzelf maandenlang te hebben voorbereid door injecties te ontvangen die een allergische reactie moeten tegengaan ligt ze nu op een bed te wachten terwijl er een live publiek in de zaal toekijkt. Ze krijgt nogmaals een spuit van de aanwezige arts om zich voor te bereiden op het paardenbloed dat ze zo dadelijk zal ontvangen. Vervolgens wordt er een paard binnengebracht. Ze streelt de snuit van het zwarte paard. Ze laat zichzelf prothese achtige hoeven aanmeten en loopt op haar 'hoeven' mee met het paard. Ze neemt plaats op een bed en krijgt het bloed van het paard in haar eigen aderen geïnjecteerd. Aan de media verklaarde ze na haar performance de emoties van een herbivoor en prooidier te kunnen voelen. Ze voelde zich onmenselijk: *"supersterk, hypergevoelige en hypernervuus."*¹

De performance die Laval-Jeantet uitvoerde is niet zonder gevaar. Bloedtransfusies met dieren in de oudheid liepen fataal af omdat men toen nog niet wist dat dieren ander bloed hebben dan mensen. Om deze reden werd ze alleen geïnjecteerd met bloedplasma van het paard. Ondanks de aanwezige artsen en genomen maatregelen is het nog altijd een gevaarlijke onderneming. Toch nam ze het risico om zich zo één mogelijk te voelen met het paard. Het is een interessant punt om je eigen gezondheid op het spel te zetten om een dier te kunnen worden die doorgaans op een lagere tree van de maatschappelijke ladder staan dan mensen in een wereld waar mensen regeren. Hiermee laat ze de onder-

"May the horse live in me", door Marion Laval-Jeantet 2011.

linge verhoudingen wankelen. Is het wel beter om een mens te zijn als iemand zoveel moeite ervoor doet om een dier te kunnen worden? Het volgende interessante vraagstuk is of mensen en dieren werkelijk één kunnen worden als een soort hedendaagse hybride. Een link naar gentechieken en medische wetenschap is al snel gemaakt waardoor veranderingen van zowel mensen en dieren op verzoek en naar wens steeds realistischer worden. Dieren zijn soms een donor voor mensen zoals de muis die een mensenoor op zijn rug had groeien of mensen die een varkenshart hebben.

Zouden we die dan ook als één kunnen beschouwen?
Laval-Jeantet heeft er in ieder geval een ideaal van gemaakt en heeft geprobeerd om daar (naar haar inzicht) zo dicht mogelijk bij in de buurt te komen. Door het paardenbloed te ontvangen werd ze voor even min of meer zelf een paard. Althans, dat is wat ze ons wil doen laten geloven toen ze verklaarde zichzelf daadwerkelijk anders te voelen dan voor de transfusie.

¹ *www.wired.com artikel "artist injects herself with horse blood, wears hooves"*
door Olivia Solon 08-10-11

Bedolven door bijen

Hij verroert zich nauwelijks terwijl er steeds meer en meer bijen op hem plaatsnemen. Gedwee ondergaat hij zijn door hem zelf opgelegde beproeving. Ook de achtergrond bestaat uit een muur van bijen. De haag met bijen die hem bedekken wordt zo dik dat de kunstenaar er geheel onder verdwijnt. Hij vertrouwt blind op de imker, want hij is zelf een leek op het gebied van bijen. Tijdens zijn performance geeft hij geen kick en toont zich een meester in concentratie en beheersing. Hij voelde de dertig bijensteken niet eens die hem fataal hadden kunnen worden. Performancekunstenaar Jeroen Eisinga moest naar de eerste hulp en heeft 4 uur in het ziekenhuis gelegen. *“Op een gegeven moment was ik in mijn oogleden geprikt en zelfs dat kon ik nog redelijk aan, maar normaal ben ik niet zo'n held.”*¹ Hij bereikte een staat van diepe innerlijke vrede. Hij zei dat hij echt begon te voelen dat hij hield van de bijen en dat hij voelde dat zij ook van hem hielden. *“Springtime is niet alleen een mooi plaatje, maar ook een ervaring die er toe doet. Ik heb echt iets overwonnen.”*²

De kunstenaar koos er bewust voor om zijn performance te filmen. De video is het uiteindelijke werk.

Drie stills uit “Springtime” door Jeroen Eisinga 2010.

Wat ik interessant vind aan deze relatie is dat het dier in dit geval de dader is in plaats van een willoze speelbal. Het heeft een zeer actieve rol in dit kunstwerk waarin de mens het onderspit delft. Hoewel het op verzoek was van de kunstenaar toont het risico dat hij liep aan hoeveel macht de bijen op dat moment over hem hadden. Dit werk is een ode aan overgave.

¹ *Jeroen Eisinga verteld over zijn ervaringen met "springtime" in het televisieprogramma "Moois" van de zender RTV.*

² *www.filmfestivalrotterdam.com "artikel "Jeroen Eisinga over springtime" door Mariecke Nieuworp.*

Conclusie/eindbeschouwing

In mijn zoektocht naar relaties tussen dieren en mensen ben vele voorbeelden tegengekomen uit zowel de hedendaagse kunst als kunst uit de oudheid. Om deze scriptie beknopt te houden heb ik er voor gekozen om een strenge selectie te maken uit voorbeelden uit zowel de hedendaagse kunst als kunst uit de oudheid. Ik heb voorbeelden benoemd van gevallen die voor mij het meest sprekend zijn betreft de mens-dier relaties.

Dat het dier altijd al aanwezig is geweest in de kunst mag duidelijk zijn. Kunst met dieren erin is bijna even oud als de mens zelf. Ze verschenen al snel als schilderijen in grotten. Voor zover bekend komt het dier hier als eerste voor in de kunst. De manier waarop mensen in de westerse wereld (ook in de beeldende kunst) tegen dieren aankijken kent een voor mijn gevoel belangrijke verschuiving. In de oude beschavingen die ver terug gaan speelt het dier een grote religieuze rol. Het is opvallend dat vrijwel alle oudere beschavingen een soort natuurreligie aanhingen waarin meerdere (waar vaak half dierlijke of geheel dierlijke) goden in voorkwamen. Dit komt ook naar voren in het voorbeeld dat ik gegeven heb over het oude Egypte. Vanaf hier beschrijf ik alleen de ontwikkelingen in de westerse wereld omdat het te complex wordt om de ontwikkelingen over de hele wereld te beschrijven. In de Griekse en Romeinse mythologie was het dier niet langer meer de god zelf, doch werd meer als illustratie gebruikt om mythologische verha-

len uit te beelden. Een voorbeeld hiervan zijn de schilderijen en sculpturen van Zeus in de gedaante van een stier die Europa op zijn rug draagt of Hercules in gevecht met de leeuw. Nog steeds is er af en toe sprake van een god in dierlijke vorm, maar de dieren werden niet meer zelf aanbeden. De religieuze focus ligt op menselijke goden. Wel vormen dieren een inspiratiebron voor de vele mythische wezens zoals Pegasus het gevleugelde paard en centaurs (half mens, half paard.) In het christendom dat zeer bepalend was in de middeleeuwen werden dieren duidelijk onder de mensen geplaatst. De verafgoding van dieren zoals in de oudheid werd beschouwd als grote zonde waar de doodstraf op kon staan. De bijbel beschrijft een voorval waarbij mensen een gouden kalf hadden gemaakt en dat gingen verafgoden. God liet toen duidelijk van zich horen om te mensen te laten weten dat dat niet de bedoeling is! Deze ontwikkeling tegenover dieren had grote gevolgen voor de kunst en daarbuiten. Dieren werden nu gezien als schepsels die in dienst stonden van de mens. Mijn conclusie is dat deze laatste opvatting sindsdien (in een tegenstrijdige versie) nauwelijks veranderd is.

Een zeeleeuw treedt op in een show in attractiepark Dolfinarium in Harderwijk.

In de huidige maatschappij staan mensen een stuk verder van dieren af dan vroeger. Vroeger waren de meeste mensen boer en leefden mensen samen met dieren die leefden in bossen en op de vlaktes. Tegenwoordig is het contact tussen mensen en dieren op verzoek van de mens, een opmerkelijke ontwikkeling. In de huidige westerse maatschappij dienen dieren als vermaak of voedsel en dat is in beide gevallen min of meer op bestelling. Je kunt dieren zien in de dierentuin, in het circus, dolfinarium als huisdier of op de manege, maar dan doen dieren precies datgene wat wij van ze verwachten. De hele setting is aangepast op wat mensen van de dieren willen zien en op welke manier. De mens bepaald welke dieren hij wil zien en wat dat dier voor hem moet gaan betekenen. In dierentuin zijn de looproutes en vormgeving

van de leefomgeving van de dieren voornamelijk aangepast op de mens. Wat de mens mooi of interessant vindt om te zien. Wat economisch haalbaar is en wat praktisch is. We leven niet meer samen met dieren zonder dat wij hier zelf voor gekozen hebben, enkele spinnen, muizen en insecten daargelaten. Huisdieren mogen maar beperkt dier zijn. Ze worden gecastreerd/gesteriliseerd, worden afgericht, mogen geen lawaai maken en niet op de bank. Ze doen wat wij willen dat ze doen en eten wat wij ze geven. Mensen zijn er in geslaagd om vrijwel de hele wereld te regisseren. Zelfs natuurgebieden zijn aangewezen en worden geregisseerd door mensen. Deze verschuiving in de rol van het dier van medebewoner van de planeet naar consumptie voor de mens trekt ook zijn sporen in de beeldende kunst. In de hedendaagse kunst kunnen dieren nog altijd symbool zijn voor bepaalde eigenschappen. Deze zijn alleen een stuk minder duidelijk omlind geworden en een stuk moeilijker te lezen. Dieren worden nog steeds gebruikt om hun esthetische kwaliteiten, maar omdat mensen steeds meer van dieren zijn gaan vervreemden zijn ze ook bij uitstek geschikt om de vreemdheid in de mens uit te beelden. Ook worden ze veel gebruikt om een slachtofferschap of lijden uit te drukken. Ook speelt er vaak een moreel aspect bij dieren in de hedendaagse kunst. Juist omdat mensen kunnen bepalen of ze contact willen met dieren is de manier waarop we ze zijn gaan behandelen belangrijker dan ooit geworden.

Het mag geen verrassing zijn dat mensen nogal dubbelzinnig zijn in hun opvattingen en kunst speelt daar op in. Het gebruik van dieren in de kunst stuit vaak op al dan niet gewenste heftige reacties. Met name als dat precies is waar de kunstenaar een discussie over wil. Ik heb gedurende mijn onderzoek een aantal ontdekkingen gedaan betreft hoe mensen aankijken tegen dieren en dieren in de kunst.

Factor 1: Geen honden of katten

Katten en honden genieten in de westerse cultuur een enorme moralistische bescherming. Bij andere huisdieren geldt dat ook wel, maar in mindere mate. Knaagdieren staan samen met vogels een tree lager op de sympathie ladder dan honden en katten. Paarden zweven er tussen in en vissen staan helemaal onderaan. (Toch knap van Evaristi dat hij toch nog zoveel ophef kreeg met zijn vissen.)

Een maatstaf die ik hanteer om tot deze conclusie te komen is het volgende: Denk aan een huisdiersoort: konijn, cavia, hond, kat, paard, vogels, vissen enz. Stel jezelf vervolgens de vraag: “Zou je het eten?” of “zou je het dragen als bont?” en ontdek waar je in meer of mindere mate moeite mee zult hebben (of anders waarvan je verwacht waar de algemene maatschappij moeite mee zal hebben.) De gevoeligste groepen springen er meteen uit. Kunst maken met een hond of kat (zoals Tinkebell en Bart Jansen) ligt vanwege deze enorme moralistische bescherming automatisch al heel gevoelig. Aandacht is gegarandeerd. Of het dier nu een natuurlijke dood is gestorven en goed behandeld is of niet, de kans is groot dat het heftige reacties los zal maken.

Factor 2: Doden voor kunst

Dieren doden of zelfs maar gebruiken, levend of dood voor kunst ligt veel gevoeliger dan dieren uit de bio-industrie. Dit heeft er voornamelijk mee te maken dat een dier doden voor kunst eerder ‘nuteloos en onnodig’ gevonden wordt. Dat vlees eten niet per definitie nodig meer is en dat er veel vlees verspild wordt valt weer onder een schemergebied wat minder zichtbaar is en er daarom minder over wordt nagedacht en er daardoor ook minder over geprotesteerd zal

worden. Kunst is daarnaast heel confronterend. Het dwingt je min of meer meteen om er iets van te vinden, terwijl de bio-industrie achter de schermen speelt en juist graag alles verhuuld. Je wordt daarom ook niet gedwongen om er een mening over op na te houden. De goudvissen in de blenders zijn hier een goed voorbeeld van. Uit het eerdere voorbeeld was al gebleken dat vissen niet erg hoog op de sympathie ladder staan. Toch waren de reacties niet van de lucht terwijl tegelijkertijd diezelfde mensen maar wat graag vissticks eten.

Factor 3: Anonimiteit

Ook heel belangrijk is de mate van anonimiteit van het dier. Een van de vele koeien zegt het ons niets, maar als je een documentaire zou maken over een koe die Klaartje heet en haar aan het eind van de film doodschiet zal dat meer indruk maken dan de koe op je bord die je nooit hebt gekend. Een belangrijk gegeven voor de kunst. Bart Jansen en Tinkebell haalden de identiteit van hun dier aan. Ze communiceerden de persoonlijkheid en geschiedenis van het dier aan het publiek. Je inleven in een dier gaat ook gemakkelijker als het om een individu gaat dan om een hele kudde, roedel of school. Hoe meer het dier een gezicht krijgt hoe meer moeite mensen ermee krijgen om het dier iets aan te doen. Als dat dan toch gebeurd wordt er een onzichtbare, rationeel onlogische grens overschreden.

Factor 4: De aaibaarheidsfactor

Ook een belangrijke factor die bepaald in hoeverre we ons kunnen inleven met een dier en er medelijden voor voelen is de zogeheten 'aaibaarheidsfactor.' Hoe schattiger het dier, hoe zachter de vacht, hoe groter de ogen, hoe groter de verontwaardiging als het gebruikt zal worden voor een kunstwerk, maar niet veel mensen zullen medelijden hebben met een slang, spin of kakkerlak. Dat blijkt ook uit de gegevens van een bekende natuur bescherming organisatie. Uit onderzoek is gebleken dat mensen een grote voorkeur hebben voor grote zoogdieren met ogen die recht vooruit kijken zoals bijvoorbeeld de tijger. Mensen zijn bereid om zich daar het meest voor in te zetten en voelen minder noodzaak om andere bedreigde diersoorten te redden zoals een bepaalde kever soort.

Factor 5: Het Disneyeffect

Mensen zijn geneigd om dieren menselijke eigenschappen toe te kennen. Vooral kinderen worden deze vermenselijkte kijk op dieren aangeleerd door middel van boeken, verhalen en films. In deze media-uitingen kunnen dieren lopen en praten als mensen, dragen ze kleding en hebben ze dezelfde gevoelens als mensen. Deze manier van denken is niet alleen voorbehouden aan kinderen. Ook volwassenen zijn geneigd om dieren menselijke eigenschappen toe te kennen en zo niet dan zouden we maar wat graag willen dat dieren soms meer menselijke trekjes zouden hebben. Dit omdat we dit leuker, makkelijker of wenselijker vinden. Afke Golsteijn maakte een kunstwerk wat dit fenomeen erg tekent.

*“Dit hert hing in een café en associeert mij met Bambi, wat natuurlijk sentiment is. Het hert werd als kapstok gebruikt en de achterkant is helemaal kaal. Het is grappig hoe mensen over mijn dieren praten, dat ik een dierenbeul zou zijn en dat het zielig is. Ik heb toen een onderzoek gedaan naar hoe mensen reageren als je een emotie aan het dier toevoegt. Ik heb een glazen traan aan het hert toegevoegd en de kapstok terug in het café gehangen. Daarna hebben honderden mensen brieven gestuurd over hoe zielig ze het hert in het café vonden, terwijl het er al 30 jaar hing. Bij een expo valt het mensen niet op dat het hert huilt, maar in het café werden mensen al onbewust geconfronteerd. Los van de context gezien valt het mensen blijkbaar niet op. Bij een expo zien kinderen het soms wel en dan roepen ze dat het hert huilt.”*¹

Factor 6: Macht

Van 14 tot 20 augustus 1971 werd er onder het gebouw van Stanford psychology een experiment uitgevoerd dat legendarisch zou worden. Een groep mannelijke studenten werden in een rollenspel willekeurig ingedeeld in bewaker of gevangene en kregen de opdracht om ‘gevangenisje’ te spelen. Beetje bij beetje kwam er steeds meer gevoel

“Cliché I” door Afke Golsteijn, 2010.

van macht naar boven in de bewakers en pleegde vernederingen, pesterijen en zelfs martelingen bij de ‘gevangenen’. Ze begonnen straffen s ’nachts uit te voeren omdat ze het idee hadden dat ze dan niet gecontroleerd zouden worden. Zelfs de wetenschapper die het onderzoek leidde (professor Philip Zimbardo) werd vertroebeld door zijn eigen onderzoek. Hij stond de vernederingen en wreedheden toe totdat iemand van buitenaf hem op de situatie wees. Het experiment zou 2 weken lang duren, maar werd al na zes dagen afgebroken. ‘Bewakers’ en ‘gevangenen’ bestonden uit doorgewone gezonde mannen die willekeurig gekozen waren. Dit experiment leert dat vrijwel ieder persoon tot sadisme en wreedheid in staat is op het moment dat je volledige macht krijgt en de ander volledig afhankelijk van je is. Dit gegeven komt ook kijken als we kijken naar de relatie tussen mens en dier. We hoeven maar naar kleine kinderen te kijken die alleen zijn met dieren om te zien wat de menselijke aard ons ingeeft. De goudvis in de blender is hier ook een goed voorbeeld van. In de praktijk zijn mensen uiteraard meestal heel lief en zorgzaam voor dieren, maar het is mij opgevallen dat dieren in de hedendaagse kunst meestal toch redelijk overgeleverd aan de grillen van de mens. Zoals gebleken is uit mijn scriptie zijn er ook kunstenaars die proberen gelijkwaardig te zijn aan een dier (Marion Laval-Jeantet) of dieren zelfs boven zichzelf zetten (Jeroen Eisinga) maar soortgelijke kunstenaars zijn dun gezaaid. Zelfs in het geval van Eisinga is er nog altijd sprake van ongelijkheid. De bijen handelden op verzoek en in het geval van Laval-Jeantet had het paard er niet om gevraagd

om bloed af te laten nemen. Nu zijn dieren in het dagelijkse leven ook overgeleverd aan mensen, maar in de kunst is er eerder sprake van uitersten en provocatie. Dieren zijn in de regel kwetsbaar. Dat maakt dat er per definitie sprake is van een ongelijke situatie. Mensen met huisdieren prijzen hun

onvoorwaardelijke liefde.

Huisdieren zijn trouw.

Ze wijzen je niet af en zijn er altijd voor je. Is dat eigenlijk wel zo? Blijven ze bij jou voor jou of omdat het hun een groot voordeel oplevert om bij jou te blijven of is dat simpelweg omdat ze aan je overgeleverd zijn? Dieren kunnen niet praten, maar als ze het zouden kunnen, zouden we dan werkelijk naar ze luisteren als het zou zeggen wat het werkelijk zou willen ?

De enige uitzondering van dieren* die nog altijd over ons regeren en waar wij helemaal niets over te zeggen hebben, waar we slaafs

Het Disneyeffect is niet alleen voorbehouden aan uitingen voor kinderen.

afhankelijk van zijn zij die heersen over leven en dood, de bacteriën en virussen. De mens in zijn tomeloze arrogantie en kolonisatiedrang heeft nog altijd één organisme boven zich staan.

1 Afke Goldsteijn praat over haar werk *Cliché 1* in de scriptie van Danielle Frenken.

* Volgens de definitie van "dier" gesteld op wikipedia zijn bacteriën en virussen geen dieren omdat dieren volgens dit criterium uit meerdere cellen dienen te bestaan. Volgens andere bronnen vallen ze echter wel weer onder dieren omdat de definitie dan luidt: "Dier = Een levend wezen dat geen plant is en geen mens" Het is dus maar hoe je het bekijkt. Ik vond de term "dier" conceptmatig beter passen.

Bronvermelding

Egyptische goden

Boek: *“Egypische symbolen”* door Heike Owusu.
Uitgeverij Verba.

Website: www.wetenschap24.nl *“Knuffelmummies”*

Egyptenaren vertroetelden dode dieren 15 september 2004

Website: www.wikipedia.org, zoekterm: Dierenmummies.

Boek: *“Egypte”* “Mensen, goden, farao’s” door Rose-Marie en Rainer Hagen. Uitgeverij: Taschen.

Wild, bloeddorstig en hypocriet

Scriptie: *“Vuile apen, wilde leeuwen, monsterlijke centauren en angstbazen.”* “Dieren en hun symboliek in de middeleeuwse en hedendaagse kunst,” een scriptie door Daniëlle Frenken, Hogeschool van de kunsten Utrecht 2012.

Website: www.historianet.nl *“Europa bedreigd door weerwolf”*
door Jan Ingar 17-10-2010.

Instantie: Rijksmuseum.

Revolutionaire moederliefde

Boek: *“Beestachtig mooi,”* “kijken naar dieren 1750-1900”
door Louise Lippincott en Andreas Blühm.

De goudvis in de blender

Website: Trouw online, artikel *“Goudvissen in de blender mag in Denemarken”* door Petra Sjouwerman vrijdag 23 november 2012.

De kat van Tinkebell

Tijdschrift: Quest psychologie nummer 4 2012 interview met Tinkebell *“De grenzen van Tinkebell”* door Paul Serail.

Website: www.wikipedia.org zoekterm: Tinkebell.

Boek: *“Dearest Tinkebell”* door Tinkebell and Coralie Vogelaar 2009.

website: www.ans-online.nl Algemeen Nijmeegs Studentenblad artikel *“Het is de realiteit die mij choqueert”* door Tim Ficheroux 01-04-2012.

Website: www.parool.nl artikel *“Dear Tinkebell, ik hoop dat je sterft”* door Patrick Meershoek 20-05-2009.

De helicopter kat

Filmpjes op www.YouTube.com:

Orvillecopter first flight march 9 2012

Second flight orvillecopter

Testflight 1 X mode sept 02 2012

Testflight 2 X mode sept 02 2012

Orvillecopter, de vliegende kat

Orvillecopter final test 05-21-2012

Wilbur and Orvillecopter 2

Orvillecopter - dead cat turned into helicopter

Orville copter in de galerie

Website: www.dailymail.co.uk artikel *“Cats away!”* door Suzannah Hills 4 juni 2012.

Website: www.bartjansen.tv

Hippische oorlogsslachtoffers

Website: www.muhka.be Hier staat het profiel van Berlinde de Bruyckere met de info over “Flander fields” in de categorie: “*In Flander fields.*”

Net als een paard

Website: www.wired.com artikel “*artist injects herself with horse blood, wears hooves*” door Olivia Solon 08-10-’11.

Video: “*May the horse live in me*” door Marion Laval-Jeantet als een digitaal videobestand 2011.

Bedolven door bijen

Website: www.filmfestivalrotterdam.com artikel “*Jeroen Eisinga over springtime*” door Mariecke Nieuwdrorp.

Video: RTV Rijnmond extra “*Moois*” aflevering 15 12-11-2011.

Conclusie/eindbeschouwing

Website: www.standaard.be “*Kunst in de ban van het dier*” “Hedendaagse kunstenaars gebruiken dieren als icoon.” door Jan van Hove.

Scriptie: “*Vuile apen, wilde leeuwen, monsterlijke centauren en angstbazen.*” “Dieren en hun symboliek in de middeleeuwse en hedendaagse kunst,” een scriptie door Danielle Frenken, Hogeschool van de kunsten Utrecht 2012.

Boek: “*The lucifer effect*”, “Understanding how good people turn evil,” door Philip Zimbardo.

Website: www.wikipedia.org zoekterm: definitie dier.

Website: www.woorden.org zoekterm: definitie dier.

Website: www.encyclo.nl zoekterm: definitie dier.